

Nr 279.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslag för understödjande av arbetslösa; given Stockholms slott den 1 september 1914.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att såsom bidrag till understödjande av arbetslösa, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av förslagsvis 5,000,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Oscar von Sydow.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:ts
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 sep-
tember 1914.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för civildepartementet, statsrådet von Sydow anförde:

Det nu rådande krigstillståndet i Europa har även för vårt land medfört allvarliga ekonomiska verkningar och hotar att i vidsträckt mån ingripa störande på särskilt de industriella näringarna och affärlivet. Såväl härav som ock av de till vår neutralitets tryggande företagna militära åtgärderna hava föranletts sådana rubbningar å arbetsmarknaden, att arbetslöshet i avsevärd utsträckning redan synes hava uppkommit inom riket. För att såvitt möjligt undanröja de skadliga verkningarna av dessa rubbningar inom näringslivet och å arbetsmarknaden har Kungl. Maj:ts den 10 nästlidne augusti funnit gott tillsätta två kommissioner, nämligen dels statens industrikommission med uppdrag att taga i övervägande, vilka åtgärder som kunna vidtagas för att i största möjliga utsträckning uppehålla arbetet vid de industriella anläggningarna i

riket, dels statens arbetslöshetskommission med uppdrag att i samråd med socialstyrelsen upprätta och inkomma med förslag till andra åtgärder, som äro ägnade att motverka den under nuvarande förhållanden väntade arbetslösheten och mildra verkningarna av densamma.

Sistnämnda kommission, i vars arbeten jag haft tillfälle deltaga, har nu i inkommen skrivelse den 29 sistlidne augusti framhållit angelägenheten därav, att staten lämnar sin medverkan till en omfattande understödsverksamhet med syfte att bringa hjälp åt de många, som i anledning av den inträffade krisen förlora sina utkomstmöjligheter och därför behöva stöd från det allmännas sida.

I berörda skrivelse har arbetslöshetskommissionen anført följande.

Arbetslöshetskommissionens framställning.

Omedelbart vid krisens utbrott hade socialstyrelsen tagit under omprövning, vilka åtgärder från dess sida vore påkallade av den inträdda situationen, och beslöt styrelsen till en början bland annat att införskaffa såvitt möjligt tillförlitliga uppgifter rörande krisens inverkan på arbetsmarknaden samt angående arbetslöshetens omfattning. Närmare redogörelse för de av styrelsen i sådant avseende anordnade undersökningarna samt för dessas resultat återfinnes i skrivelsen bilagda redogörelser — se bil. 1—5 vid detta protokoll. Av dessa utredningar framgår, att antalet sådana arbetslösa, till vilka i detta sammanhang hänsyn behöver tagas, torde under förra hälften av augusti hava uppgått till 35- à 40,000, samt att deras genomsnittliga antal för tiden 1 september 1914—31 januari 1915 icke läser komma att understiga 50,000 men knappast heller överstiga 75,000.

Inför den säkra utsikten att sålunda en betydande del av landets befolkning skall komma att bliva hemfallen åt arbetslöshet under så lång tid, att icke ens de, som tilläventyrs kunnat samla någon sparpennning, kunna nödtorftigt livnära sig och de sina, har kommissionen funnit nödvändigt, att det allmänna kraftigt ingriper.

Såsom Kungl. Maj:t vid kommissionens tillsättande uppenbarligen förutsatt, har kommissionen främst tagit under omprövning, huruvida förebyggande åtgärder kunna vidtagas i sådan omfattning, att därigenom arbetslösheten och den därmed följande nöden kunna verksamt bekämpas. Kommissionen är fast övertygad om, att det ur alla synpunkter är såväl för det allmänna som de arbetslösa fördelaktigast, att dessa beredas tillfälle till försörjning genom eget produktivt arbete. I syfte att såvitt möjligt främja förverkligandet av detta önskemål har kommissionen föranstaltat om vissa utredningar, vilkas resultat sedermera komma att framläggas. I samband därmed ämnar kommissionen ock lämna redogö-

relse för vad härutinnan ställts i utsikt från kommuner och enskilda ävensom taga under övervägande, huruvida särskild medverkan från statens sida på detta område bör ifrågakomma. Av de gjorda utredningarna har emellertid med tydlighet framgått, att allt vad i nu berört avseende kan åtgöras visserligen kan bli av stor betydelse, särskilt för vissa kategorier av arbetare, men att någon allmän lösning av det föreliggande arbetslöshetsfrågan icke står att vinna på denna väg.

När det gäller att utvidga redan existerande företag eller upptaga nya sådana av den beskaffenhet, att de kunna lämna varaktig utkomst åt arbetslösa inom olika yrkeskategorier, möta nämligen stora svårigheter, främst måhända av finansiell art men även på grund av produktions- och avsettningsförhållanden, till följd av väderleken under vintermånaderna o. s. v. De i och för sig viktiga åtgärder, som på detta område kunna ifrågakomma, få sålunda sin huvudsakliga betydelse därutinnan, att de förebygga arbetslöshetens eljest oundvikliga utsträckande.

Kommissionen anser sig böra i detta sammanhang erinra om vikten av, att offentliga organ samt korporationer och enskilda, vilka hos sig hava anställda arbetstagare av olika slag, låta sig angeläget vara att icke genom entledigande av personal, som på grund av de nu inträdda förhållandena kan tillsvidare undvaras, mera än oundvikligt är öka de arbetslösas skaror. Kommissionen, som inhämtat att från regeringens sida åtgärder av sådan förebyggande art vidtagits, i vad angår personal vid vissa statens verk och inrättningar, har för sin del ock sökt medverka till, att liknande hänsyn måtte, så långt ske kan, tagas av vissa korporationer och enskilda. I likartat syfte har kommissionen berett representanter för ledande organisationer av arbetsgivare och arbetare tillfälle till överläggningar rörande vissa åtgärder, som från deras sida kunna vidtagas för att underlätta arbetets fortgång och därmed förebygga arbetslöshet.

Av stor betydelse bli ock säkerligen de omfattande och varm- hjärtade strävanden, som överallt framträda i syfte att på frivillighetens väg lindra följderna av arbetslösheten.

*Understöd
av det all-
männa.*

Trots allt vad på dessa och andra vägar kan uträttas för arbetstagares bibehållande vid förutvarande sysselsättning eller deras anbringande i ny sådan eller för bispringande av de på grund av krisen eljest hjälpbehövande, lär det allmänna icke få undandraga sig bördan av att anordna särskild direkt understödsverksamhet. Kommissionen finner nämligen självfallet, att den nu inträffade krisens offer icke böra hänvisas till fattigvården och underkastas därmed förknippade påföljder, utan att annan och lämpligare form för deras hjälpande måste sökas.

Å andra sidan är det klart, att någon form av arbetslöshetsförsäkring icke kan ifrågakomma. Sådan försäkring låter sig överhuvud icke improviseras vid ett kristillfälle, allra minst då krisens ursprung och karaktär äro av sådan art, som nu är förhållandet.

Varken fattigvårdens eller arbetslöshetsförsäkringens principer kunna sålunda läggas till grund för den understödsverksamhet, kommissionen anser nödvändigt föreslå. Väl kunna däremot från båda dessa områden hämtas en del erfarenheter, värda att även nu vinna beaktande. Beträffande grunderna för berörda understödsverksamhet från det allmännas sida vill kommissionen anföra följande.

Vid övervägande av den grundläggande frågan därom, vem som bör anses närmast skyldig till och även bäst i stånd att ordna understödsverksamheten till förmån för de arbetslösa, har det synts kommissionen naturligt, att kommunen närmast bör komma i fråga. Denna är för närvarande i allmänhet ansvarig för sina medlemmars skyddande mot nöd, den har tillgång till olika organ för såväl förebyggande som hjälpande verksamhet, och kommunen är jämväl bäst i tillfälle att bedöma de lokalt mycket växlande behoven och de lämpligaste formerna för deras tillgodoseende. Å andra sidan bör emellertid icke förbises, att krisens och arbetslöshetens ursprung äro sådana, att staten har särskild anledning att bära åtminstone viss del av bördan. Därmed skulle ock en viss utjämning äga rum, så att icke det relativt mindre antalet stads- och industrikommuner, där arbetslösheten kan väntas uppträda i större omfattning, bliva allt för hårt tyngda. Endast genom uppmuntrande stöd från statens sida lära vissa sådana kommuner överhuvud mäktat anordna en effektiv understödsverksamhet. Av nu anförda och andra skäl har kommissionen funnit rättvist och billigt, att stat och kommun samverka på sådant sätt, att kommun får av statsmedel mottaga hälften av det belopp, som utlämnas i understöd. Genom ett sådant system lära bästa utsikt vinnas för att understödsmedlen smidigt anpassas efter de på varje ort förefintliga behoven, varjämte staten erhåller tillbörlig trygghet för nödig sparsamhet vid understödets tillmätande och kontroll över deras utlämnande.

Kommissionen har emellertid ock förutsatt viss medverkan av landstingen, företrädesvis i sådan riktning att kommuner, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till arbetslöshetens omfattning sakna tillräckliga medel till lämnande av sin andel, skulle genom landstingsmedel erhålla någon hjälp från länets i berörda avseenden bättre lottade delar.

Stat och
kommun.

Oförfälad
arbetslöshet.

Av synnerlig vikt är enligt kommissionens mening att vinna garantier för denna understödsverksamhets begränsande till de utan egen förskyllan arbetslösa. Endast härigenom kan vinnas den skarpa åtskillnad från fattigvårdsunderstödet, som det allmänna för individernas liksom för sin egen skull måste strängt upprätthålla. Arbetslöshetsunderstödet bör sålunda allenast kunna utgå till sådana välfrejdade och arbetsföra svenska medborgare, som före krisens utbrott verkligen försörjt sig och de sina men vilka, ehuru arbetsvilliga, icke kunna genom egen försorg eller det allmännas medverkan förtjäna sitt uppehälle. I detta syfte torde bland annat böra föreskrivas, att understöd endast kan meddelas den, som under år 1914 ej varit intagen å fattigvårdsanstalt av annan orsak än sjukdom och som under samma år icke för sig själv eller för sin familj åtnjutit annat än tillfälligt kontant understöd av fattigvården före den 1 augusti. Garantier måste ock skapas för att de arbetslösas villighet att taga lämpligt arbete regelbundet kontrolleras av offentlig arbetsförmedlingsanstalt eller provisoriskt organ för offentlig platsförmedling. Därutöver måste emellertid i varje fall den sökandes behov särskilt prövas samt undersökning verkställas, huruvida icke utkomst genom eget arbete kan beredas den arbetslöse.

Understöds-
tagares hem-
ortsrätt.

Det kunde ur många synpunkter synas billigt och mest överensstämmande med det föreslagna understödets karaktär av nödfallsåtgärd, om vid detsamma bestämmande hänsyn icke toges till den arbetslöses hemortsrätt, utan att envar, som vore förtjänt och i behov av understöd, utan vidare bleve därav delaktig på den ort, där han uppehåller sig. Förnämligast två principiella skäl tala dock mot en sådan anordning. Till en början lär hänsyn skäligen böra tagas till kommunernas tydliga intresse av att icke behöva med sina ofta knappa medel understödja andra än sina egna medlemmar. Ett frångående utav denna av såväl hävd som lagstiftning godkända regel skulle med all sannolikhet verka därhän, att vissa kommuner skulle finna understödsverksamheten för tung och därför helt undandraga sig denna form för dess ordnande. Skulle så ske, komme måhända flera att bliva lidande därpå, än som skulle hjälpas genom understödsrättens utsträckande till samtliga i kommunen sig uppehållande personer. En dylik utvidgning kunde emellertid även strida mot principen att staten bör ansvara för att icke genom understödsåtgärder, som i och för sig kunna vara synnerligen behjärtansvärda, medverka till de pågående förskjutningarna av arbetskraften från landsbygden till städerna och övriga industrisamhällen. Det är sålunda känt, att under sådana goda konjunktioner, som kännetecknade årets första hälft, och särskilt under sommarmånaderna, till stadssamhällena

brukar samlas en mängd arbetskraft, som där endast för tillfället finner användning, under det att samtidigt på flertalet håll å landsbygden brist därå konstant råder. Skulle nu anordnas en understödsverksamhet, som automatiskt komme även sådana t. ex. säsongarbetare till del å den plats, där de för tillfället uppehålla sig — och måhända med högre understödsbelopp än de i hemortskommunen å landsbygden utgående — så ligger uppenbarligen häri en direkt uppfordran till dessa att icke, såsom de eljest bruka, vid arbetstillfällenas upphörande begiva sig åter till sin hemtrakt. Särskilt i nu föreliggande situation är det så mycket mindre rådligt att medverka till något dylikt, då det utan all jämförelse ställer sig långt billigare och lättare att nödtorftigt uppehålla sig å landsbygden, där stöd av anhöriga i regel ock kan vinnas, än i stadssambällena.

De nu anförda skälen hava synts kommissionen så vägande, att den ansett sig böra i huvudsak vidhålla principen om hemortsrätten såsom villkor för understödsrätt. Tydligt är emellertid, att en undantagslös tillämpning av denna grundsats skulle i många fall medföra obilliga eller onödigt hårda konsekvenser. Såsom känt är, pläga särskilt arbetare ofta underlåta att förskaffa sig klar hemortsrätt, oaktat de sedan lång tid tillbaka äro med familjeband och hela sin verksamhet fastknutna till uppehållsorten. Att helt betaga sådana varje utsikt till understöd därstädes, skulle näppeligen vara klokt eller billigt. Om de i sin hemtrakt varken hava anhöriga eller utsikt till arbete eller försörjning, lärer skäligen anledning ofta saknas för att undanhålla dem samma understöd, som de i kommunen formellt hemortsberättigade få åtnjuta. De kunna i alla händelser icke återvända till sin ursprungliga hemort, där måhända något understöd överhuvud icke lämnas, utan måste under umbäranden kvarstanna å vistelseorten för att efter krisens slut kunna ånyo återtaga det yrke, inom vilket de hittills där vunnit sin utkomst men som måhända icke alls förekommer i födelseorten. Kommissionen har därför tänkt sig, att för person, som visserligen saknar hemortsrätt å vistelsekommunen, men är vid densamma fästad genom kyrko- eller mantalsskrivning eller på annat påtagligt sätt, skulle utgå understöd av statsmedel, därest vederbörande understödsprövande myndighet finner skäl föreligga för kommunen att tilldela honom understöd. Hänsyn skulle härvid särskilt tagas till den omständigheten, att den arbetslöse har större möjlighet till försörjning å vistelseorten än inom hemortskommunen. Därest vederbörande emellertid icke finner tillräcklig anledning föreligga för understöds lämnande å vistelseorten, bör i stället reshjälp kunna tilldelas den arbetslöse, varvid staten bör bidraga med halva beloppet.

Kommissionen har därjämte förutsatt möjligheten av, att understöds-

medel, som anvisats av landsting, skulle i vissa fall kunna användas för att hjälpa person, som icke tillerkänts understöd inom vistelsekommunen. Särskilt synes det rimligt, att landsting må understödja arbetslös, tillhörande länet, ehuru bosatt å annan plats därinom än där han äger hemorts rätt. Även i dylika fall borde halva understödsbeloppet kunna ersättas av statsmedel.

Understöds-
former.

Vad angår formen för understöds utlämnande, anser kommissionen full frihet böra lämnas vederbörande organ i orterna att efter prövning i varje fall bestämma, huruvida understöd skall helt eller delvis utgå in natura. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att naturaunderstöd i många fall är det lämpligaste, dels till följd av understödstagares oförmåga att själv ordna för sig, dels ock för att icke tillfälle skall givas till understödsmedels användande på mindre lämpligt sätt. Såsom villkor för fortsatt åtnjutande av understöd bör ock uppställas, att understödstagare för ett nyktert och ordentligt levnadssätt.

Organ för
understöds-
arbetet.

En synnerligen viktig förutsättning för understödsverksamhetens rationella bedrivande är uppenbarligen, att densamma handhaves av fullt kompetenta organ. Erforderlig trygghet i detta avseende föreligger emellertid genom den av Kungl. Maj:t genom beslut den 18 augusti 1914 vidtagna åtgärden att föranstalta om upprättandet av kommunala arbetslöshets- och hjälpkommittéer under sammanhållande ledning av länskommittéer. Jämlikt de av Kungl. Maj:t givna anvisningar skall ordförande i dessa kommittéer förordnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet samt dess ledamöter i övrigt av stadsfullmäktige i stad och kommunalstämma på landet utses på sådant sätt, att de dels komma att innesluta representanter såväl för de kommunala myndigheter, vilka kunna förutsättas äga sakkunskap i och intresse för kommitténs uppgifter, som för den frivilliga hjälpverksamheten på orten, dels ock bliva uttryck för olika samhällsklassers eniga strävan att söka övervinna den nuvarande situationens svårigheter. De sålunda sammansatta kommunala kommittéerna böra bliva i särskild grad lämpade att med nödig sakkunskap och omdöme handhava en vidsträckt diskretionär myndighet med avseende å bedömande av rätten till understöd, tillmätandet av understödsbeloppen efter sökandens större eller mindre behov samt övriga dem åliggande uppgifter. Då därjämte länskommittéerna sammansatts med hänsyn till angelägenheten att kunna giva auktoritativ vägledning och enhetlighet åt respektive lokalkommittéers verksamhet, synas nödiga garantier såväl för understödstagarna som för det allmänna föreligga för understödsverksamhetens handhavande på det

mest ändamålsenliga sättet. I de normalinstruktioner och andra anvisningar, som av Kungl. Maj:t skola meddelas kommittéerna, lärar ock komma att föreskrivas regelbunden rapportering, genom vilken vederbörande beredas tillfälle att följa och övervaka kommittéernas arbete.

Det torde böra här tilläggas, att såväl länskommitté som de kommunala kommittéerna skola utgöra sammanhållande organ för hela den av nu inträdda förhållanden betingade hjälpverksamheten inom orterna och i denna egenskap, under ledning av Hennes Maj:ts Drottningens centralkommitté, medverka till ordnandet av jämväl det frivilliga arbetet på detta område. Härmed ernås å ena sidan, att olika grenar av understödsverksamhet icke bedrivs i planlös inbördes konkurrens utan under nära kännning med varandra, å andra sidan att de frivilliga insatserna väsentligen inriktas på tillgodoseende av behjärtansvärda speciella behov, till vilka icke särskild hänsyn kunnat tagas vid ordnandet av det allmännas här ifrågakvarande understödsverksamhet.

I det föregående har redan framhållits, att kommissionen funnit lämpligast att åt kommunerna själva överlämna bestämmandet av understödsbeloppens storlek. Härigenom kunna dessa smidigast anpassas efter olika orters dyrhetsförhållanden samt hänsyn tagas till andra lokala faktorer. Med anledning av kommunernas starkt växlande ekonomiska bärkraft har det ock syntts nödvändigt att åt dem själva överlämna ett ur finansiell synpunkt så betydelsefullt avgörande.

Understöds-
belopp.

Den nuvarande situationen lärar emellertid tvinga jämväl staten till stor försiktighet, när det gäller att ikläda sig ekonomiskt ansvar av så betydande omfattning, som här ifrågasättes. Det synes därför bliva nödvändigt fastställa vissa maximisiffror för statens bidrag. Bestämmandet av dessa maximibelopp är uppenbarligen en synnerligen vansklig uppgift, då den igångsatta levnadskostnadsundersökningen för ett stort antal orter i riket icke hunnit slutföras och även eljest nödiga utgångspunkter saknas för en beräkning i detta avseende. Uppenbart är emellertid, att förhållandena inom de dyraste stads- och industrisamhällena icke kunna läggas till grund för statsbidragens bestämmande, utan att därvid hänsyn kan tagas endast till de mera genomsnittliga levnadskostnaderna, såsom dessa kunnat uppskattas. Kommissionen har sålunda ansett sig böra bestämma statsbidraget till sådant belopp, att detsamma jämte lika stort bidrag från kommun kan anses motsvara den lägsta genomsnittliga kostnad, för vilken man under en begränsad tidrymd kan nödtorftigt uppehålla sig. Med nu angivna utgångspunkter har kommissionen ansett sig böra föreslå följande *maximibelopp för statsbidraget*, nämligen:

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 199 häft. (Nr 279.) 2

för man och hustru	60	öre per dag;
» ensamstående person, som fyllt 18 år	40	» » » ;
» » » » » 15 men ej 18 år	25	» » » ;
» inom eller utom äktenskapet fött barn	12 ^{1/2}	» » » .

Med avseende å understödens blivande storlek har kommissionen emellertid förutsatt, å ena sidan att på särskilt billiga orter understöden skola kunna något sänkas, å andra sidan att i trakter med dyrare levnadskostnader vederbörande kommuner skola vara villiga och i regel även i stånd att tillmäta kommunens andel högre än statens. Uppenbarligen bör även på denna punkt landstingens stöd kunna påräknas, särskilt naturligtvis till hjälp för kommuner, där arbetslösheten blir synnerligen stor och understödskraven tyngande i förhållande till den ekonomiska bärkraften.

*Erforderligt
statsanslag.*

Då varken de arbetslösas antal, deras fördelning på respektive angivna olika understödskategorier eller arbetslöshetsperiodens varaktighet kan med någon säkerhet beräknas, möter det naturligen stora svårigheter att ange det belopp, vartill statens kostnad för den blivande understödsverksamheten kan komma att uppgå. Vad angår den tidrymd, under vilken understöds lämnande torde bliva erforderligt, läser sannolikhet tala för, att denna i vissa fall måste utsträckas över vintern. Då det emellertid på redan anförda skäl är omöjligt att härom nu säkert döma och då i allt fall statsmakterna bliva i tillfälle att vid senare tidpunkt och med stöd av säkrare kännedom om förhållandena taga frågan under förnyad omprövning, har kommissionen ansett sig böra utgå från den förutsättningen, att i detta sammanhang hänsyn behöver tagas endast till tiden från och med oktober 1914 till och med januari 1915.

En omständighet av stor vikt för kostnadsfrågans bedömande är givetvis den proportion, i vilken de olika ovan angivna kategorierna av understödstagare kunna förekomma, samt det barnantal, med vilket man behöver räkna. Kommissionen har icke kunnat i dessa avseenden komma längre än till sannolikhetsberäkningar, vilka giva vid handen, att man för samtliga understödstagare kan antaga ett statens bidrag av i genomsnitt högst 60 öre; de högre belopp, som skulle tillkomma familjer med barn, skulle sålunda motvägas av de lägre belopp, som utgå för ensamstående personer utan barn samt särskilt för ensamstående personer under 18 år. Vid denna beräkning har för säkerhets skull förutsatts, att flertalet arbetslösa skulle tilldelas understödsbelopp, som berättiga kommunerna att utfå statens här föreslagna maximibidrag.

Under nu angivna förutsättningar samt med ledning av det ovan beräknade antalet arbetslösa skulle alltså statens kostnad för understödsverksamheten under oktober—januari månader (120 dagar) kunna beräknas alternativt på följande sätt:

för i genomsnitt 50,000 arbetslösa (minimum)	kr. 3,600,000
» » 75,000 » (maximum)	» 5,400,000

Kommissionen anser sig sålunda med stöd av det anförda kunna antaga, att ett anslag av ungefär 5,000,000 kronor bliver erforderligt för täckande av statens kostnad under den nämnda tiden för en i överensstämmelse med ovan angivna grunder anordnad understödsverksamhet från det allmännas sida.

Under nu rådande allvarliga situation hava från det allmännas sida stora ansträngningar gjorts för att avlägsna de å skilda områden av samhällslivet uppkomna svårigheterna. Då dessa hårt drabba såväl arbetstagare, vilka förlora sin anställning och utkomst, som ock självförsörjare av många slag, har det synts mig synnerligen angeläget, att snar och såvitt möjligt effektiv hjälp må kunna bringas dem.

Givetvis böra ansträngningarna härvid i främsta rummet inrikta sig på att hålla befintliga arbetsföretag i gång och eventuellt söka skapa nya arbetstillfällen åt de arbetslösa. Detta betingas av såväl nationalekonomiska som humanitära och folkuppfostrande synpunkter. Att man i den mån finansiella möjligheter föreligga, framför allt bör verka i sådant syfte, synes mig också klart. Emellertid lärer det vara uppenbart, att man trots allt vad i nu antytt avseende kan komma att åtgöras har att räkna med en omfattande arbetslöshet under de närmaste månaderna; och jag är fullt enig med statens arbetslöshetskommission därutinnan, att staten med hänsyn till de föreliggande förhållandena bör ingripa även direkt understödjande för att mildra verkningarna av denna arbetslöshet.

Beträffande det förslag, som härutinnan efter samråd med chefen för socialstyrelsen framlagts av statens arbetslöshetskommission, har jag, såsom redan antytts, deltagit i dess utarbetande inom kommissionen. Jag ansluter mig ock till detta förslag.

Såsom arbetslöshetskommissionen i sin framställning betonat, är det icke möjligt och ej heller lämpligt att genom någon form av arbetslöshetsförsäkring träffa anstalter i anledning av den arbetslöshet, som nu hotar. Liksom denna arbetslöshet till sitt ursprung är av säregen natur, kräver dess bekämpande omedelbara och extraordinära åtgärder, vilka icke

Departements-
chefens
yttrande.

i något avseende få bliva prejudicerande för en blivande lösning av arbetslöshetsförsäkringens svåra och betydelsefulla spörsmål.

Vad angår de verkställda beräkningarna rörande arbetslöshetens nuvarande och blivande omfattning samt den därmed sammanhängande frågan om statsbidragets storlek, kan någon större grad av säkerhet givetvis icke för närvarande ernås. Det vill dock synas, som om förslaget så avvägts, att det beräknade statsanslaget av 5,000,000 kronor skall bliva tillräckligt för att betäcka den på staten belöpande kostnaden för understödsverksamheten under den tid, som här avses. Hithörande utgifters karaktär medför dock, att desamma kunna endast förslagsvis beräknas; i likhet med de av riksdagen till bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, anvisade medel torde beloppet i fråga såsom förskott utanordnas av tillgängliga medel.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att såsom bidrag till understödjande av arbetslösa, i huvudsaklig överensstämmelse med ovan angivna grunder, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av förslagsvis 5,000,000 kronor.

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. G. Hindbeck.

Bilaga 1.

P. M.

angående arbetslöshetens omfattning m. m.

(Utarbetad inom socialstyrelsen.)

Omedelbart vid krisens utbrott hade socialstyrelsen tagit under övervägande, vilka åtgärder från dess sida vore erforderliga, och beslöt styrelsen därvid bland annat att gå i författning om införskaffande av så vitt möjligt tillförlitliga uppgifter rörande krisens inverkan på arbetsmarknaden. För detta ändamål hade styrelsen att anlita huvudsakligen de trenne vägar, som av styrelsen redan förut regelbundet pläгат användas för sådant syfte, nämligen rapporter från dels arbetsgivare, dels styrelsens ombud för det arbetsstatistiska arbetet, dels slutligen de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna.

Verkställda
undersök-
ningar.

Sedan åtskilliga år tillbaka hava uppgifter rörande arbetsmarknadens läge kvartalsvis inhämtats från arbetsgivare medelst formulär tryckta å brevkort. Sådana uppgifter insamlas direkt av socialstyrelsen från arbetsgivare i Stockholm och dess omgivningar ävensom från sådana arbetsgivare i landsorten, vilka sysselsätta minst 200 arbetare, tillhopa utgörande omkring 650 arbetsgivare. Därutöver pläга genom socialstyrelsens ombud i orterna infordras motsvarande uppgifter från ca 1 800 arbetsgivare med minst 25 arbetare var. Det sålunda erhållna materialet får anses som i hög grad representativt för den större och medelstora svenska industrien. I samband med denna rapportering lämna socialstyrelsens ombud sammanfattande redogörelser för ställningen å orten, därvid de särskilt taga hänsyn till de näringar — byggnadsverksamhet, transportarbeten m. fl. — från vilka icke uppgifter å formulären lämpligen kunna erhållas.

Då emellertid för ett bedömande av krisens inverkan och förlopp kvartals-siffror icke kunde vara tillfyllest, beslöt socialstyrelsen, i samråd med kommerskollegiet, att hos vederbörande arbetsgivare hemställa om uppgifters avgivande tillsviðare varje vecka. Resultaten av den sålunda fördjupade rapporteringen meddelas i en efterföljande redogörelse (bil. 2).

Från de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna pläга, likaledes sedan längre tid tillbaka, månatliga rapporter enligt särskilda detaljerade formulär avgivnas rörande anstalternas verksamhet och de erfarenheter, som under densamma vinnas beträffande ställningen å arbetsmarknaden. Under nu inträdda förhållanden ansågs emellertid nödvändigt att tillsviðare per vecka erhålla vissa summariska uppgifter angående förhållandenas utveckling. Jämväl de upplysningar, som på denna väg ingått till socialstyrelsen, hava nedan sammanställts (bil. 4).

För att såvitt möjligt fullständiga kännedomen om krisens verkningar å arbetsmarknaden beslöt socialstyrelsen jämväl, att dels från sjömanshusen tills-

vidare inhämta veckorapporter rörande antalet på- och avmönstrade sjömän m. m., dels från *organisationer* av företagare och arbetstagare inom *affärsväsendet* begära uppgifter om den affärsanställda personalens ställning under den nu inträdda situationen. I den mån resultaten av dessa mera speciella utredningar syntts vara av betydelse för nu föreliggande framställning, hava de här även meddelats.

Antal
arbetstagare
o. dyl.

För ett riktigt bedömande av de verkställda undersökningarnas resultat, torde det vara lämpligt att söka ungefärligen beräkna, huru många av landets invånare befinna sig i sådan ställning såsom arbetstagare (eller därmed jämförbar), att under nu inträdda förhållanden arbetslöshet bland dem kan tänkas uppkomma i mera avsevärd omfattning. I brist på genomförd yrkesstatistik låter det sig icke göra att vinna fullt exakt utredning i berörda avseende, men torde efterföljande uppgifter dock få anses ungefärligen riktiga:

Ungefärligt antal arbetstagare¹ inom:

jordbruk	250 000	kommunala arbeten	10 000
skogsbruk	100 000	landtransport	55 000
bergsbruk och industri	340 000	sjötransport	30 000
byggnadsarbeten	70 000	handel och dylikt	75 000
hantverk (utom byggnadsarbeten) 50 000			

Den nu gjorda summariska beräkningen ger vid handen, att i runt tal inemot 1 000 000 personer torde befinna sig i sådan ställning, att bland dem ett större eller mindre antal synes kunna i anledning av den nu inträdda krisen förlora anställning och inkomst under längre eller kortare tid. Härvid har emellertid hänsyn icke tagits till den talrika gruppen av (kvinnliga) arbetare i huslig tjänst. Ej heller kan i nuvarande läge någon uppskattning i siffror verkställas rörande antalet självförsörjare, som förlora sina försörjningsmöjligheter.

Arbets-
marknadens
läge före
krisen.

De senaste åren hava i stort sett karakteriserats av ett fast och lugnt framåtgående inom olika grenar av näringslivet. Till följd härav har arbetsmarknadens läge varit överhuvud mycket tillfredsställande och arbetslöshet förekommit i jämförelsevis ringa grad. Arbetsgivarnas rapporter för innevarande års båda första kvartal bära tydligt vittne om, att denna gynnsamma konjunktur för industriens del då ännu fortfor med oförminskad styrka. Arbetsförmedlingsanstaltens senaste månadsöversikter uppvisa också en för arbetstagarna synnerligen förmånlig proportion mellan antalet tillgängliga och sökta arbetstillfällen. Då därjämte årets skörderesultat kunna betecknas såsom i stort sett tillfredsställande, syntes alla utsikter förefinnas för att arbetsmarknadens läge jämväl under årets återstående del skulle bliva gott. De rubbningar, som under början av augusti månad inträtt inom särskilt de industriella näringarna och affärslivet och vilka redan föranlett avsevärd arbetslöshet, måste sålunda anses helt och hållet beroende på det inträdda krigstillståndet i Europa.

¹ Åtskilliga av dessa uppgifter äro allenast grundade på approximativa beräkningar. Vad särskilt angår det angivna antalet arbetstagare inom jordbruket, bör här erinras att det icke omfattar andra än direkta lönearbetare, sålunda ej t. ex. torpare o. s. v. I den jämförelsevis höga siffran för skogsbruket ingår till väsentlig del sådana, som allt efter omständigheterna arbeta inom dels jordbruks-, dels skogsbruksarbete. Jfr i övrigt bil. 5.

De huvudsakliga resultaten av de i det föregående omnämnda undersökningarna rörande arbetslöshetens omfattning inom vissa näringsgrenar återfinnas i vidfogade bilagor (2—5). Med ledning av dessa meddelas här vissa sammanfattande uppgifter, som giva någon ledning för frågans bedömande.

Antalet arbetslösa.

Beträffande förhållandena inom *den större industrien* (och bergsbruket) hade uppgifter rörande ställningen vid mitten av augusti ingått från 1971 arbetsgivare med tillhoppa 257 043 arbetare. För dessa arbetare tedde sig förhållandena på följande sätt:

	Antal.	%
av krisen hittills oberörda	129 749	50.5
till krigstjänstgöring inkallade	19 637	7.6
arbetande med reducerad arbetstid	82 785	32.2
arbetslösa	24 872	9.7
eller tillhoppa	257 043	100.0

Det framgår av dessa siffror, att vid krisens utbrott en betydande rubbning inträdde inom industrien och föranledde avsevärd arbetslöshet. De energiska åtgärder, som omedelbart från det allmännas sida vidtogos — bland annat genom tillsättande av industri-, arbetslöshets-, livsmedels- och krigsriskkommissionerna — synas emellertid hava varit ägnade att befordra näringslivets jämna fortgång, så att under den senare delen av augusti också någon minskning i arbetslösheten torde hava inträtt på vissa håll.

Enligt de från rikets samtliga sjömanshus erhållna rapporterna hade antalet på- och avmönstrade *sjömän* (sålunda huvudsakligen endast sjöfolk i utrikes fart) under dels senare hälften av juli, dels förra hälften av augusti uppgått till följande antal:

	16—31 juli.	1—15 augusti.
påmönstrade sjömän	1 250	493
avmönstrade »	1 008	5 206

Med avseende å sistnämnda siffror bör erinras, att mönstring väsentligen endast förekommer i fråga om utrikes fart och att sålunda förhållandena inom den inrikes sjöfarten icke belysas av ifrågavarande uppgifter. Såvitt bedömas kan, torde emellertid även å detta område entlediganden av sjöfolk hava förekommit i mycket betydande omfattning. Å andra sidan må emellertid anmärkas, att en mycket stor del av sjöfolket torde hava inkallats till krigstjänstgöring och att fördenskull de i egentlig mening arbetslösas antal icke varit så stort som de anförda siffrorna synas giva vid handen.

De inhämtade upplysningarna rörande de *affärsanställda* äro icke av beskaffenhet att medgiva någon beräkning av de arbetslösas antal. Någon större omfattning torde emellertid avskedandena av dylik personal ännu ej hava antagit.

För bedömandet av förhållandena inom *övriga större arbetsområden* föreligger i huvudsak intet annat material än de offentliga arbetsförmedlingsanstaltarnas rapporter över anmälda arbetssökande och lediga platser o. dyl. Av dessa synes framgå, att större tillströmning av arbetssökande än vanligt förmärkts inom de flesta yrken, under det att de lediga platsernas antal starkt förminskats. Om också arbetslösheten hittills icke blivit synnerligen stor i förhållande till hela

antalet inom ifrågavarande områden sysselsatta, så är uppenbarligen antalet arbetslösa individer likväl ganska ansevärt.

Av det nu anförda framgår, att någon mera exakt beräkning över hela antalet arbetslösa icke för närvarande kunnat verkställas. Med ledning av de upplysningar, som från olika håll inhämtats, torde emellertid sammanlagda antalet av sådana arbetslösa, till vilka i detta sammanhang hänsyn behöver tagas, vid mitten av augusti kunna anslås till 35 000 å 40 000.

*Utsikter till
ökad arbets-
löshet.*

Än större svårighet möter givetvis att beräkna arbetslöshetens blivande omfattning under instundande höst- och vintermånader. Otvivelaktigt har, väsentligen till följd av det allmännas ingripande till sjöfartens och industriens främjande och stödjande, någon ökad livaktighet under senare hälften av augusti inträtt i jämförelse med förhållandena vid krisens utbrott. Å andra sidan kunna störande inflytanden från krigstillståndet i Europa lätteligen åter göra sig gällande och föranleda ytterligare ökning av arbetslösheten. En viss inverkan i denna riktning torde ock komma att föranledas av det planerade hemförlovet av en del till krigstjänstgöring inkallat manskap. Slutligen bör erinras, att vanligen under höstmånaderna en mängd arbetstillfällen stå till buds för de arbetslösa, men att sådana bliva väsentligt färre under vintern, vadan ökning av arbetslösheten då otvivelaktigt är att emotse.

Med tagen hänsyn till alla dessa svårberäknliga faktorer lär endast mera gissningsvis kunna antagas, att antalet arbetslösa, till vilka hänsyn här behöver tagas under de fyra månaderna oktober 1914—januari 1915, torde komma att i genomsnitt icke understiga 50 000 men knappast heller, såvitt nu kan bedömas, överstiga 75 000.

*Bilaga 2.***P. M.****angående vissa arbetsförhållanden inom den svenska industrien vid tiden omkring den 15 augusti 1914.**

(Enligt uppgifter till socialstyrelsen från industriidkare m. fl.)

Den efterföljande redogörelsen för arbetsmarknadens läge grundar sig till huvudsaklig del på av socialstyrelsen — efter samråd med kommerskollegium — å särskilda frågeformulär från arbetsgivare inom olika näringsgrenar inhämtade uppgifter.

Frågeformulären hava i likhet med motsvarande formulär för den ordinarie kvartalsrapporteringen till största delen infordrats av styrelsens ombud i orterna, vilka för närvarande uppgå till ett antal av 40, varav 18 äro föreståndare för arbetsförmedlingsanstalter tillhörande Sveriges offentliga arbetsförmedling. Direkt av socialstyrelsen hava emellertid dylika uppgifter insamlats från arbetsgivare i Stockholm samt i den närmaste trakten däromkring ävensom från sådana större arbetsgivare i landsorten, vilka i regeln sysselsätta minst 200 arbetare. Antalet av socialstyrelsen direkt tillfrågade arbetsgivare uppgår till omkring 650.

För här ifrågavarande extra rapportering, som avser förhållandena vid tiden omkring den 15 augusti 1914, hava besvarade frågeformulär återkommit från 1 971 arbetsgivare med 257 043 arbetare.

Efter bearbetning av de inkomna svaren hava resultaten sammanställts i efterföljande tabell.

I den förra delen av tabellen, som utgör en sammanfattning huvudsakligen ur driftsynpunkt av de inkomna uppgifterna, är hela antalet redovisade företag jämte arbetare uppdelade på följande trenne grupper: ökad arbetstillgång, oförändrad verksamhet och minskad verksamhet. Till de båda förstnämnda grupperna räknas härvid alla företag, där endast till krigstjänst inkallade blivit skilda från företaget, medan övriga arbetare ej drabbats av arbetsinskränkningar. Företag med minskad verksamhet jämte tillhörande arbetare äro i sin tur uppdelade på tre grupper: helt inställd drift, minskad arbetsstyrka samt minskad arbetstid. Förekommer såväl minskning av arbetsstyrkan som av arbetstiden, ingå endast de avskedade eller till krigstjänst inkallade arbetarna under rubriken minskad arbetsstyrka, medan resten redovisas under rubriken minskad arbetstid. Arbetsgivaren däremot redovisas i detta fall under båda rubrikerna.

I tabellens senare del äro de av krisen berörda och icke berörda arbetarna sammanställda. De berörda arbetarna äro uppdelade i arbetslediga, omfattande till krigstjänst inkallade och egentligt arbetslösa, samt arbetare med minskad arbetstid. De arbetslösa äro vidare uppdelade i män och kvinnor.

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 199 häft. (Nr 279.) 3

Vissa arbetsförhållanden inom den svenska industrien

(Enligt uppgifter till socialstyrelsen)

Näringsgrenar.	2.		3.		4.		5.		6.		7.		8.		9.		10.		11.		12.		13.		14.		
	Hela antalet.		Ökad arbets- tillgång.		Oförändrad verk- samhet.		M i n s k a d		Helt inställd drift.		Minskad arbetsstyrka. ¹																
	Ag.	Arb.	Ag.	Arb.	Ag.	Arb.	Därav inkal- lade till krigs- tjänst.	Ag.	Arb.	Därav inkal- lade till krigs- tjänst.	Ag.	Arb.	Ag.	Arb.	Ag.	Arb.	Ag.	Arb.	Därav arbets- lediga.								
Gruvdrift	50	13 359	8	5 126	—	—	—	30	6 697	1 541	—	4	405	7	901	415	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Annan brytnings- och upp- tagningsindustri	22	1 316	—	—	—	—	—	16	1 068	42	—	3	76	3	172	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Närings- o. nyttningsämnes- industri	203	16 147	24	1 215	61	—	—	130	8 663	782	—	7	530	36	1 762	707	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Textilindustri	117	21 955	—	—	—	—	—	27	3 403	59	—	2	162	55	417	381	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Beklädnadsindustri,	143	16 765	5	663	21	—	—	65	9 282	186	—	8	511	44	1 036	588	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Läder-, hår- och gummivaru- industri	32	3 025	2	157	31	—	—	9	527	34	—	5	558	14	197	146	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Trävaruindustri	352	35 333	10	411	32	—	—	164	13 161	2 068	—	35	3 309	125	10 987	5 231	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Trämasse- och pappers- industri	130	20 331	2	504	279	—	—	77	10 614	750	—	17	2 772	27	2 537	1 041	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grafisk industri	101	6 250	1	335	22	—	—	66	2 718	275	—	1	67	24	603	295	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malmförädlingsindustri . . .	64	19 038	1	1 459	3	—	—	37	8 194	821	—	4	373	19	3 862	1 093	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Metallindustri	132	18 680	8	433	17	—	—	45	5 336	282	—	9	680	56	3 995	1 546	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Maskin- o. skeppsbyggnads- industri	218	31 231	7	458	39	—	—	118	14 316	1 057	—	14	938	68	3 992	2 878	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jord- och stenindustri . . .	204	25 395	4	310	35	—	—	101	9 012	674	—	39	2 778	57	5 444	2 600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kemisk-teknisk industri . . .	62	11 137	4	393	—	—	—	34	2 524	139	—	3	810	14	780	501	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Byggnadsindustri	46	4 546	3	121	23	—	—	27	2 439	309	—	—	—	19	1 866	492	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Transportarbete	31	3 940	6	473	100	—	—	9	813	128	—	7	1 497	9	1 075	671	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Handel och varulager	23	903	—	—	—	—	—	18	559	35	—	—	—	5	90	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kommunala arbeten	26	4 559	2	39	23	—	—	24	4 520	341	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Statens arbeten	15	3 133	12	2 466	4	—	—	3	667	94	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1 971	257 043	99	14 563	690	—	—	1 000	104 513	9 617	—	158	15 466	582	39 716	18 736	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Arbetsgivare, som företagit minskning av såväl arbetsstyrkan som arbetstiden, redovisas såväl i kol. 12 och kol. 16 resp.

vid tiden omkring den 15 augusti 1914.

från industriidkare m. fl.)

15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.
v e r k s a m h e t .				A v k r i s e n b e r ö r d a o c h i c k e b e r ö r d a a r b e t a r e .											
Minskad arbetstid. ¹		Sammanlagda antalet arbetsgivare och arbetare.		Icke berörda arbetare.		A r b e t s l e d i g a .								Arbetare med minskad arbetstid.	
						Inkallade till krigstjänst.		Arbetslösa.			Summa.				
Ag.	Arb.	Ag.	Arb.	Antal.	I % av kol.3.			Antal.	I % av kol.3.	Män.			Kvinnor.	Summa.	Antal.
						Antal.	Antal.			Antal.	I % av kol.3.				
2	230	12	1536	10 768	80·6	1 653	12·4	708	—	708	5·3	2 361	17·7	230	1·7
—	—	6	248	1 132	86·0	52	4·0	132	—	132	10·0	184	14·0	—	—
17	3 977	49	6 269	10 090	62·5	999	6·2	337	744	1 081	6·7	2 080	12·9	3 977	24·6
86	17 973	90	18 552	3 380	15·4	311	1·4	97	194	291	1·3	602	2·7	17 973	81·9
56	5 273	73	6 820	10 186	60·8	355	2·1	207	744	951	5·7	1 306	7·8	5 273	31·4
14	1 586	21	2 341	670	22·2	191	6·3	220	358	578	19·1	769	25·4	1 586	52·4
62	7 465	178	21 761	17 228	48·8	3 959	11·2	6 509	172	6 681	18·9	10 640	30·1	7 465	21·1
26	3 904	51	9 213	11 585	57·0	1 682	8·3	2 668	492	3 160	15·5	4 842	23·8	3 904	19·2
23	2 527	34	3 197	3 064	49·0	457	7·3	104	98	202	3·3	659	10·6	2 527	40·4
13	5 150	26	9 385	11 598	60·9	1 485	7·8	800	5	805	4·2	2 290	12·0	5 150	27·1
55	8 236	79	12 911	7 919	42·4	1 244	6·7	926	355	1 281	6·8	2 525	13·5	8 236	44·1
51	11 527	93	16 457	14 792	47·4	2 843	9·1	2 054	15	2 069	6·6	4 912	15·7	11 527	36·9
20	7 851	99	16 073	11 457	45·1	2 304	9·1	3 611	172	3 783	14·9	6 087	24·0	7 851	30·9
18	6 630	24	8 220	3 057	27·4	559	5·0	727	164	891	8·0	1 450	13·0	6 630	59·6
3	120	16	1 986	3 602	79·3	518	11·4	306	—	306	6·7	824	18·1	120	2·6
1	82	16	2 654	1 462	37·1	506	12·8	1 806	84	1 890	48·0	2 396	60·8	82	2·1
3	254	5	344	529	58·6	57	6·3	38	25	63	7·0	120	13·3	254	28·1
—	—	—	—	4 195	92·0	364	8·0	—	—	—	—	364	8·0	—	—
—	—	—	—	3 035	96·9	98	3·1	—	—	—	—	98	3·1	—	—
450	82 785	872	137 967	129 749	50·5	19 637	7·6	21 250	3 622	24 872	9·7	44 509	17·3	82 785	32·2

som kol. 15, medan av arbetsstyrkan i detta fall endast den del, som drabbats av minskningen redovisas i kol. 13

Såsom grund för beräkningarna av hela arbetarantalet, liksom av motsvarande arbetarantal i övriga kolumner, hava legat uppgifterna för resp. företag vid föregående kvartalsskifte den 30 juni 1914.

Av hela det redovisade arbetarantalet, som nämnts 257 043 arbetare, visar sig jämnt hälften eller rättare 50.5 % oberörda av krisen. De arbetslösa antal uppgår till 9.7 % samt de till krigstjänst inkallade till 7.6 %. Av det sätt, på vilket frågeformulären besvarats, framgår, att den senare av dessa siffror är något för låg och den förra något för hög, medan summan av till krigstjänst inkallade och arbetslösa, nämligen 17.3 %, torde vara korrekt. Berörda av inskränkningar i arbetstiden äro 32.2 % av hela det redovisade arbetarantalet.

Vad de särskilda näringsgrenarna beträffa, framgår av förestående tabell, att de största rubbningarna förekomma inom *exportindustrier*, såsom *trävaruindustri* (*sågverk, snickerier*), *trämasse- och pappersindustri*, *jord- och stenindustri* (*stenhuggerier*) samt vidare inom *transportarbete* (*stuveri- och hamnarbete*), den naturliga följden av sjöfartens avstannande. I trakter där trävaruindustri och lastnings- och lossningsarbete utgöra befolkningens huvudförtjänst, såsom fallet är inom t. ex. Sundsvallsdistriktet, har också arbetslösheten nått en oroväckande höjd. I regel synas dock arbetsgivarna hava iakttagit en viss varsamhet vid entledigandet av arbetskraft, i det att yngre ogifta arbetare med utkomstmöjligheter inom jordbruket eller tillflyktsort på landsbygden varit de första som avskedats. Många av de arbetslösa sågverksarbetarna längs Norrlandskusten torde också hava återvänt till jordbruket och där fått tillfälligt skördearbete. Enahanda är förhållandet med en del arbetslösa vid *tegelbruken*.

En exportindustri, där minskad verksamhet endast föga förekommer, är *gruvdriften*; endast ett fåtal gruvor i Mellansverige, i regel ägda av utländska företagare, hava helt nedlagt rörelsen. Vid de stora lappländska exportmalmfälten torde den omfattande mobiliseringen i dessa nejder ungefär motvägt den inskränkning av driften, som befunnits nödvändig.

På grund av kolbristen inom landet har arbetstillgången ökat vid de *skånska stenkolsgruvorna*. Detsamma är i viss mån förhållandet vid en del kvarnar och vissa branscher inom beklädnadsindustrien, som utföra leveranser åt armén.

Inom en stor industrigrupp, *textilindustrien*, har krisens verkningar visat sig i en stark inskränkning av arbetstiden växlande mellan $\frac{1}{6}$ till $\frac{1}{2}$ av arbetstiden, en metod varmed depressionstider alltid brukas mötas inom denna industri; de redan förut knappt tillmätta lönerna för den huvudsakligen av kvinnor bestående arbetarpersonalen minskas härvid i motsvarande grad. Samma tillvägagångssätt har tillgripits inom en så stor exportnäring som *tändsticksindustrien*.

En svårare form hotar krisen att taga inom konfektionsindustrien, där många *hemarbeterskor* efter hand torde bli arbetslösa. Uppgifterna giva vid handen att talrika avskedanden av dylik personal förekommit.

Beträffande slutsiffrorna må anmärkas, att uppgifterna på antalet arbetslösa ej få anses innebära, att alla dessa äro i behov av arbete eller understöd, enär antalet av dem, som erhållit annan sysselsättning eller återvänt till anförvanter på landsbygden, undandrager sig varje bedömande.

Tilläggas må, att en sammanställning av materialet efter landsdelar är under utarbetande samt att dessa undersökningar med vissa mellantider komma att tillsvidare fortsättas.

Bilaga 3.

P. M.

angående arbetstillgången inom sjömansyrket under tiden 16—31 juli och 1—15 augusti 1914.

(Enligt uppgifter till socialstyrelsen från sjömanshusen.)

I syfte att utröna, vilken inverkan den nuvarande situationen haft på arbetstillgången inom sjömansyrket, har socialstyrelsen — efter samråd med kommerskollegium — till samtliga sjömanshus i riket utsänt särskilda frågekort, varå begärts uppgifter dels angående antalet *på- och avmönstrade sjömän*, fördelade på vissa specialiteter, dels angående antalet *arbetslösa* och *understödssökande sjömän* under tiden 1—15 augusti. För att vinna vissa jämförelsepunkter hava liknande uppgifter infordrats även för senare hälften av juli månad, då mera normala förhållanden kunna sägas hava varit rådande.

Antalet *på- och avmönstrade sjömän* vid rikets sjömanshus under nämnda tidsperioder framgår av nedanstående översikt:

	16—31 juli.	1—15 aug.
Antal påmönstrade sjömän	1 250	493
» avmönstrade »	1 008	5 206

Medan sålunda under senare hälften av juli antalet *påmönstrade sjömän översteg* antalet *avmönstrade* med ungefär en femtedel, var förhållandet under förra hälften av augusti i detta hänseende rakt motsatt, i det att under denna senare tidsperiod antalet *avmönstrade* var inemot *11 gånger större* än antalet *påmönstrade*.

Påmönstringarna, som under tiden den 16—31 juli utgjorde ett antal av 1 250, uppgingo under tiden 1—15 aug. till endast omkring två femtedelar av detta antal eller 493. Antalet *avmönstringar*, som under den förstnämnda tidsperioden uppgick till 1 008, var under förra hälften av augusti *mer än fem gånger högre* eller 5 206.

Som bekant, är enligt gällande förordning angående sjömanshusen i riket samt sjöfolks av- och påmönstring den 13 juli 1911 *icke stadgad* någon mönstringsplikt för svenska fartyg i *inrikes* fart, med undantag för vissa passagerareångfartyg. Av ovan anförda siffror för antalet på- och avmönstringar utgjorde också de i *inrikes* fart en mycket ringa del. Under senare hälften av juli uppgick sålunda antalet påmönstrade sjömän i inrikes fart till 33 och de avmönstrade till samma antal. Under förra hälften av augusti utgjorde motsvarande siffror 38 och 172.

Antalet på- och avmönstrade sjömän vid *rikets olika sjömanshus* framgår av översikten å följande sida.

**Antalet på- och avmönstrade sjömän vid rikets sjömanshus under tiden
16—31 juli och 1—15 augusti 1914.**

S j ö m a n s h u s .	16—31 juli.		1—15 augusti.	
	På-	Av-	På-	Av-
	mönstrade.		mönstrade.	
Luleå	5	8	6	95
Örnsköldsvik	4	2	—	39
Härnösand	12	8	5	145
Sundsvall	38	30	31	160
Hudiksvall	8	9	2	26
Söderhamn	8	4	3	33
Gävle	39	22	14	227
Stockholm	159	126	63	485
Nyköping	29	30	1	39
Norrköping	26	29	1	130
Västervik	3	9	4	64
Oskarshamn	29	26	6	135
Kalmar	10	14	5	175
Visby	3	10	9	46
Karlskrona	4	—	9	57
Ronneby	58	69	50	77
Karlshamn	11	6	5	76
Sölvesborg	11	12	—	91
Kristianstad	15	4	4	48
Ystad	5	7	2	45
Trälleborg	4	5	18	63
Malmö	91	60	32	442
Landskrona	36	34	17	95
Hälsingborg	239	157	63	578
Halmstad	23	23	3	84
Göteborg	305	269	119	1 299
Uddevalla	2	3	—	73
Lysekil	18	18	4	36
Strömstad	11	7	—	25
Karlstad	11	2	1	44
Övriga	33	5	16	274
Summa	1 250	1 008	493	5 206
Därav i inrikes sjöfart	33	33	38	172

I nedanstående översikt redogöres för antalet på- och avmönstrade sjömän, fördelade på vissa specialiteter.

Specialiteter.	16—31 juli.		1—15 augusti.	
	På-	Av-	På-	Av-
	mönstrade.		mönstrade.	
Fartygsbefälhavare	54	32	35	431
Styrmän och maskinister	168	142	101	1 044
Däcksmanskap	519	427	196	2 266
Eldaremanskap	427	343	144	1 120
Kökspersonal	82	64	17	345
Summa	1 250	1 008	493	5 206

Det stora antalet avmönstringar under förra hälften av augusti härleder sig, enligt vad rapporterna giva vid handen, från fartygens uppläggning på grund av krigsoroligheterna. Till följd härav hava också påmönstringarna betydligt reducerats.

Flertalet av de avmönstrade utgjordes emellertid av sjöfolk, som inkallats till krigstjänstgöring; andra hade avrest till sina resp. hemorter, och av de övriga voro vid mitten av augusti åtskilliga arbetslösa. Sålunda funnos enligt de inkomna uppgifterna den 15 augusti i Hälsingborg omkr. 200 arbetslösa sjömän, i Stockholm omkr. 100, i Härnösand 80, i Kalmar 60, i Malmö 60, i Sundsvall 50, i Visby 50, i Gävle 20, i Trälleborg 15 o. s. v. För Göteborg föreligga inga uppgifter i detta hänseende.

För slutet av juli månad rapporterade däremot de flesta sjömanshusen, antingen att inga arbetslösa sjömän funnos eller också att de utgjorde ett ringa fåtal. Flera sjömanshus framhöllo å andra sidan, att under denna tid efterfrågan å sjömän var avsevärt större än tillgången, vilket också under sommarmånaderna vanligtvis varit fallet.

Av de arbetslösa hava en del erhållit tillfälligt understöd av sjömanshusen, bidrag till hemresa, fri kost o. s. v. 44 medellösa sjömän, som från Hamburg och Stettin ankommit till Trälleborg, hade erhållit fri bispisning på sjömanshusets bekostnad, några även järnvägsbiljetter till Malmö.

*Bilaga 4.***P. M.****angående arbetsmarknadens läge under augusti 1914.**

(Enligt veckorapporter till socialstyrelsen från samtliga offentliga arbetsförmedlingsanstalter i riket.)

Under juli månad liksom i övrigt under årets förra hälft kunde arbetsmarknadens allmänna läge betecknas som gott, i vissa fall bättre än under motsvarande tid föregående år. Antalet ansökningar om arbete inom samtliga branscher i hela riket uppgick vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna till 99 % av antalet lediga platser, mot 109 % under närmast föregående månad (juni) och 107 % under juli 1913. Vad de särskilda näringsgrupperna beträffar, uppvisa jord- och skogsbruket, närings- och njutningsämnesindustrien samt trävaruindustrien i genomsnitt c:a 80 ansökningar om arbete per 100 lediga platser, medan motsvarande siffra för byggnadsindustrien var 97, för transportverksamheten 127, för metallindustrien 147, samt för ej särskilt specificerat grovarbete 170. Att märka är, att samtliga de fyra sistnämnda grupperna utvisade en ganska avsevärd förbättring av den relativa arbetstillgången mot föregående månad.

De av arbetsförmedlingsanstalterna under augusti månad insända veckorapporterna (avseende d. 8, 15, 22 aug.) giva vid handen vissa rubbningar av konjunkturerna på arbetsmarknaden. Den i början av augusti anbefallda mobiliseringen av vissa kategorier värnpliktiga medförde på åtskilliga orter en väsentlig minskning av den tillgängliga arbetskraften, vilken förskjutning emellertid mer än motvägdes av den starka reducering av arbetstillgången, som nästan omedelbart gjorde sig gällande inom ett flertal näringsgrenar. Det enda område, där någon verklig fara för brist på arbetskraft syntes hota, var *jordbruket*. De farhågor för skördens inbärgning, som bl. a. togo sig uttryck i en av åtskilliga myndigheter och organisationer igångsatt annonsering efter tillfällig arbetskraft till jordbruket, synas dock lyckligtvis visat sig i stort sett obehövligen. Det behov av ersättning för de till tjänstgöring inkallade bevärnings- och landstormsmännen, som här och var givetvis uppstod, torde nämligen, åtminstone försävt som det samma givit sig till känna genom anlåtande av arbetsförmedlingen, utan avsevärd svårighet blivit tillgodosett. I allmänhet torde även skördearbetet, på grund av den under större delen av sommaren rådande torra väderleken, relativt tidigt kunnat igångsättas, varför ej under augusti så mycket arbete på detta område återstått som under normala år.

I vad mån krisen kan komma att inverka på omsättningen av arbetskraft vid höstflyttningen, kan ännu svårigen avgöras. De industriarbetare, som under nu rådande arbetsbrist sökt tillfällig sysselsättning med jordbruksarbete, hava enligt vad från arbetsförmedlingsanstalterna meddelats, i allmänhet visat föga benägenhet att binda sig vid fasta årsplatser. Arbetsgivarna synas visserligen i en del fall hava sökt begagna den rådande situationen för att tillförsäkra sig tjänstfolk under det kommande året. Å andra sidan har emellertid även förmärkts en med hänsyn till den allmänna osäkerheten lätt förklarlig strävan att draga sig fram med minsta möjliga personal; särskilt har risken för utsträckt mobilisering antagligen väckt betänkligheter mot att städja manliga arbetare i värnpliktsåldern.

Från *industriens* sida synas försök att skaffa ersättning för den genom mobilisering borttryckta arbetskraften endast i undantagsfall hava blivit gjorda; tvärtom har personalen i många fall måst på grund av bristande arbets-, material- eller penningtillgång ytterligare reduceras. Vad den egentliga fabriksindustrien angår, har den minskade arbetstillgången emellertid sannolikt endast i ringa mån tagit direkt uttryck i arbetsförmedlingsanstaltens siffror, enär de arbetare, som på grund av produktionens inskränkning blivit entledigade, i medvetande om krisens utbredning i de allra flesta fall avstått från att söka ny plats. Dessutom hava många arbetsgivare sökt att i det längsta undvika att ställa sina arbetare helt utan sysselsättning, och i stället genom förkortning av arbetstiden avpassat produktionen efter de försämrade avsättningsförhållandena. Från åtskilliga landsdelar förmåles, hursom arbetsplatser, som under de första dagarna i början av augusti blivit stängda, efter mitten av månaden ånyo börjat åtminstone delvis bereda sina arbetare sysselsättning.

Även i övrigt spårar man i arbetsförmedlingsanstaltens för månadens tredje vecka avgivna rapporter på flera håll en mindre pessimistisk stämning än vad förut framträtt.

Mest kännbar har givetvis krisen varit för sådana industrier, som uteslutande eller huvudsakligen varit baserade på *export*. *Trämasseindustrien*, som ej för längre tid kan lagra sina produkter, har sålunda på många platser måst avstanna. Jämväl *sågverksindustrien* torde hava betydligt reducerat produktionen. ehuru väl arbetslösheten inom härav berörda distrikt ännu ej blivit så kännbar, då arbetarna, som i huvudsak rekryteras från lantbefolkningen, ägnat sig åt skördearbete. Inom *stenindustrien* har det däremot artat sig till en ganska allvarlig ställning i de två stora exportdistrikten, Blekinge och Västkusten, där flera tusen stenhuggare uppgivits gå utan sysselsättning; endast en del större, mera kapitalstarka firmor hava sett sig i stånd att bereda åtminstone de mest behövande familjeförsörjarna någon förtjänst. — En annan arbetarkategori, för vilken de utbrutna krigen mångenstädes vållat så gott som fullständig arbetslöshet, har varit *stuveriarbetarna*. Även här synes emellertid, enligt vad bl. a. de senast ingångna underrättelserna från Göteborg och Uddevalla förmåla, den värsta krisen kanske redan vara överstånden och mera normala förhållanden hava inträtt i och med sjöfartens återupptagande.

Byggnadsverksamheten som eljest brukar vara bland de näringsgrenar, vilka först få kännning av ekonomiska katastrofer, har efter allt att döma, hittills fortgått tämligen ostört. Orsaken härtill är givetvis, att de flesta pågående byggnadsföretag under de närmaste veckorna beräknats stå inför sin fullbordan, varför

det legat i alla parters intressen att tillse, att återstående arbeten utan avbrott fullföljas, så att de nedlagda kapitalen snarast möjligt kunna göras räntebärande. Byggnadssnickare, målare o. a. byggnadsarbetare hava också, enligt vad från flera anstalter meddelas, rönt tämligen livlig efterfrågan. Däremot torde grundläggningsarbetare o. d. liksom grovarbetare över huvud, hava svårare tider att motse. Ett tecken till, att stagnation i byggnadsverksamheten befaras, torde man även kunna se i åtskilliga driftinställelser inom byggnadsämnesindustrien. Särskilt hava *tegelbruken* i skilda delar av landet inställt tillverkningen, något som dock till en del motiverats med de höga kolprisen. Tegelbruksarbetarna synas i regel hava återbördats till jordbruket, varifrån de också stamma.

Inom de *merkantila yrkena*, där man ej kunnat som inom industrien avpassa arbetstidens längd efter arbetstillgången, har bristen på omsättning, såsom från åtskilliga håll blivit bekant, vållat avskedanden eller villkorliga uppsäkringar. Den härigenom uppkomna arbetsbristen kan dock av många skäl endast i ringa mån överblickas från den offentliga arbetsförmedlingen.

Ej ens inom det *husliga arbetets* område har krisen gått spårlöst förbi. I en del städer har en väsentlig minskning av efterfrågan på kvinnliga tjänare gjort sig märkbar, ett förhållande, som delvis torde få tillskrivas den allmänna strävan att draga in på levnadsomkostnaderna, men som dessutom sannolikt i viss mån även är beroende på, att den ständiga strömmen av arbetskraft från det husliga arbetet till industrien för tillfället avstannat.

Bilaga 5.

P. M.

angående antalet lönearbetare samt medeldaglönerna inom jordbruk, bergsbruk, industri, hantverk, samfärdsel och handel.

(Utarbetad inom socialstyrelsen.)

I efterföljande tabeller lämnade sammanställningar äro, vad medeldaglönerna beträffar, utförda i huvudsaklig anslutning till en inom Kungl. socialstyrelsen år 1913 verkställd undersökning angående dagsverken och arbetslöner vid arbetsföretag, som redovisas i den årliga olycksfallsstatistiken. De i *tab. 1* upptagna medeldaglönerna liksom också de i *tab. 2* meddelade något avrundade löneuppgifterna för bergsbruk och industri, byggnadsarbeten, kommunala arbeten och landtransport äro sålunda hämtade från nämnda undersökning. Alla dessa uppgifter avse år 1912 och utgöra av arbetsgivare meddelade, genomsnittliga daglöner för män och kvinnor, minderåriga och icke minderåriga. Medeldaglönen för bergsbruk och industri är beräknad genom »vägning» medelst de i *tab. 1* meddelade från 1910 års olycksfallsstatistik hämtade uppgifterna på antalet årsarbetare inom skilda yrkesgrupper.

Tab. 1.

I n d u s t r i g r u p p e r .	Antalet årsarbetare år 1910.	Medeldaglön år 1912.
Gruvdrift	11 973	4.29
Annan brytnings- och upptagningsindustri	12 671	3.61
Närings- och njutningsämnesindustri med undantag av mejerier	27 395	3.57
Textilindustri	33 291	2.30
Beklädnadsindustri	18 003	2.66
Läder-, hår- och gummivaruindustri	4 112	3.28
Trävaruindustri	49 429	3.52
Trämasse- och pappersindustri	24 513	3.50
Grafisk industri	8 490	4.18
Malmförädlingsindustri	15 304	4.17
Metallindustri	26 574	4.00
Maskin- och skeppsbyggnadsindustri	37 462	4.42
Mineralindustri	17 953	3.60
Kemisk-teknisk industri	12 089	3.10
Summa	299 259	3.56

Tab. 2.

Yrkesgrupper.	Antal lönearbetare. ¹	Medeldaglön. ¹
Jordbruk	250 000	2'00
Skogsbruk	100 000	3'50
Bergsbruk och industri	340 000	3'60
Byggnadsarbeten	70 000	4'80
Hantverk (utom byggnadsarbeten)	50 000	3'50
Kommunala arbeten	10 000	4'30
Landtransport	55 000	4'40
Sjötransport	30 000	3'00
Handel	75 000	(3'00)

Av övriga i tab. 2 lämnade uppgifter på medeldaglöner äro uppgifterna för jordbruk, skogsbruk och sjötransport fastställda i enlighet med approximativa uppskattningar vid de undersökningar av dessa yrkesgruppers arbetsförhållanden, som pågå inom socialstyrelsen. Den för handeln uppgivna medeldaglönen är en ren uppskattning, utan någon egentlig statistisk grundval.

De i tab. 2 lämnade uppgifterna över antalet lönearbetare äro för flera grupper, särskilt beträffande jordbruk, skogsbruk och handel rent approximativa.

¹ Då de i dessa kolumner meddelade uppgifterna äro dels approximerade, dels återgivna i avrundade tal, hava desamma tryckts med medelåvala siffror, för att därigenom deras karaktär av endast ungefärligt riktiga skall tydligare framträda.